responsabilitate, în conducerea cercetărilor istorice, de cultură materială și spirituală. În acest fel un bogat material documentar a fost salvat de distrugere. Muzeele de la Bicaz și Piatra Neamț conțin numeroase exponate culese în această expediție. Publicațiile monografice au consemnat variatul și valorosul material cules, de la documente de arhivă, la dansuri și cîntece, limbă, obiceiuri, artă populară și reprezentarea biologică a populațiilor din valea Bistriței [7,8].

Cu același entuziasm și fără cruțare pentru oboseală și cu riscurile unor ani adunați, a condus în teren investigația complexă a teritoriului Hidrocentralei „Porțile de Fier" cu un plan de cercetare mai complex și mai dificil în comparație cu acela de la Bicaz. Atlasul Porțile de Fier și monografiile de specialitate îi consemnează prezența [9]. Îi datorăm mult în ceea ce privește salvarea resturilor istorice și culturale ale așezării Ada Kaleh și propunerea, ca cel puțin în parte, să fie refăcute cetatea și unele monumente istorice în insula Șimian.

Un rol mai puțin cunoscut, dar tot atît de caracteristic pentru personalitatea și atașamentul pentru Oltenia natală, îl constituie inițierea creării *Centrului de istorie, filologie și etnografie al Academiei R.P.R.*, în Craiova. S-a străduit cu o convingere și competență inegalabile să-l așeze într-un local reprezentativ, să inițieze primele colecții și manifestări științifice.

*

Sfîrșitul l-a surprins mai devreme decît ne este îngăduit în existența noastră trecătoare. A primit-o cu resemnarea culeasă din înțelepciunea poporului nostru. A murit demn într-o cameră de spital din București, înconjurat de afecțiunea noastră întristată și de respectul ce ni-l inspiră opera sa științifică și devoțiunea pentru cultura milenară a poporului nostru.

[7] „Etnografia văii Bistriței", Ed. Comitetului de cultură și educație socialistă, jud. Neamț și a Grupului de cercetări complexe Bicaz al Academiei R. S. România, P. Neamț, 1973.

[8] „Arta populară pe valea Bistriței", Ed. Acad. R. S. România, 1969.

[9] Vulcănescu R. (coordonator), *Atlasul Porțile de Fier*, Colectivul de cercetări complexe Porțile de Fier al Academiei R. S. România, Ed. Acad. R. S. România, 1972 (în limba română și engleză).

AMINTIRI DESPRE C.S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR; ÎNCEPUTURI ÎN ARHEOLOGIE

Prof. univ. dr. doc. RADU VULPE

De regretatul meu prieten și coleg Constantin S. Nicolăescu-Plopșor mă leagă vechi și prețioase amintiri. Era în anul 1920 cînd ne-am întîlnit pentru prima oară, ca studenți, la cursurile Secției de Istorie și Geografie a Facultății de Litere din București, predate de somități ilustre, ca Nicolae Iorga, Dimitrie Onciul, Simeon Mehedinți, Vasile Pârvan, Gheorghe Murnu. Îmi revine în minte imaginea lui de atunci: o figură oacheșă prelungă, purtînd, în total contrast cu moda, o mustață mare cu vîrfurile lăsate în jos, pe care mai tîrziu avea s-o completeze o abundentă barbă, dîndu-i o aparență impunătoare de patriarh din alte vremuri. Dar sub înfățișarea sa cu tendințe hirsute, manifesta un suflet deschis și atrăgător, o fire dinamică și jovială, mereu gata de o glumă potrivită și inofensivă, precum și un spirit inteligent și sprinten, cu un talent înclinat deopotrivă spre literatură umoristică și spre preocupări științifice grave. Prietenos, lipsit de ambiții vane, de veleități prezumptioase, de susceptibilități, totdeauna bun tovarăș de studii și de voie bună, se bucura de simpatia generală a colegilor. Paralel cu studiile universitare, el se îndeletnicea și cu cercetări științifice personale, în domenii care îl pasionaseră încă din fragedă adolescență: pe de o parte etnologia, pe de alta arheologia preistorică, discipline care la acea dată încă nu-și aveau un loc în programul învățămîntului de la noi.

Era de origine din județul Dolj, fiu de plugar, harnic gospodar din satul Plopșor, al cărui nume el ținea încă de pe atunci să-l adauge la al său propriu ca o mărturie de nețărmurită dragoste pentru locul său natal, de care s-a simțit legat toată viața, prin toată ființa și prin toate aspirațiile sale. Atracția lui pentru etnologie se datora mediului rural din care provenea și care încă din anii copilăriei imprimase minții sale iscoditoare, precum și sensibilității sale receptive, curiozitatea pentru manifestările tradiționale ale spiritului popular. Înregistrase în memoria sa un adevărat tezaur de observații asupra diferitelor aspecte de viață etnografică ale țărănimii, îndrăgindu-le trainic, de la formele de locuințe și mobilier, de la costume, unelte, artă decorativă, pînă la producțiile de folclor și la subtilitățile de grai dialectal. Adesea ne încînta cu znoavele și poveștile lui rostite în cerc amical ori scrise și chiar tipărite, mai totdeauna cu o vervă umoristică, născocite din propria sa fantezie, dar pe făgașe oferite de folclorul caracteristic oltenesc. Nu pregetase să se intereseze chiar de traiul atît de deosebit al țiganilor, cărora le-a deprins limba, făcîndu-și o petrecere din a o sistematiza gramatical și a o exprima în versuri.

A doua lui pasiune, arheologia, căreia pînă la urmă îi va acorda precădere și care îi va determina locul prin excelență în știință, îi venea de asemenea din adolescență, de acasă. În apropierea satului său Plopșor, la Sălcuța, se afla o colină cu resturi neolitice numită „Piscul Cornișorului", unde, în 1916, tînărul arheolog moldovean Ion Andrieșescu, întors de curînd de la studiile sale din străinătate, a început săpături sistematice. De la primele lovituri de hîrleț, elevul de liceu Constantin Nicolăescu, a cărui curiozitate era primită cu înțelegătoare îngăduință de cercetătorul specialist, se afla la fața locului fără să-i scape din ochi nici un ciob descoperit și nici un amănunt de metodă. Curînd săpăturile aveau să fie întrerupte de intrarea României în războiul din 1916—1918. În vara următoare, pe cînd Andrieșescu se afla mobilizat pe frontul din Moldova, iar Oltenia suferea rigorile ocupației inamice, a venit și ilustrul savant Carl Schuchhardt de la Berlin să practice săpături în acel loc de lîngă Plopșor. Și de data aceasta, tînărul școlar român, rămas ca nevîrstnic în teritoriul ocupat, da tîrcoale lucrărilor, căutînd să fie în curent cu tot ce ieșea din solul plin de hîr-

https://biblioteca-digitala.ro

buri și de silexuri străvechi. După liberarea țării și izbînda idealului național, el a mai avut prilejul să asiste la explorarea Piscului de la Sălcuța în 1919—1920, cînd Andrieșescu și-a reluat activitatea de acolo. Acum el terminase liceul și intra la București la facultate, unde venea cu o inițiere în arheologia preistorică, știință pe care nimeni dintre noi, colegii săi, n-o cunoscuserăm încă. La acea dată, această specialitate era cu totul nouă în țara noastră și cei mai mulți istorici încă o mai priveau cu dispreț ca străină de știința lor, pe care nu o concepeau decît în funcție de izvoare scrise. Abia un an mai tîrziu avea să-și facă o timidă intrare în programul universitar prin abilitarea ca docent a lui Ion Andrieșescu, care, susținut de autoritatea lui Vasile Pârvan și de lărgimea de vederi a lui Gh. Murnu, va putea să-și înceapă, pe lîngă catedra de arheologie a acestuia, cursurile libere de preistorie, cele dintîi din România, preludiu la catedra proprie de mai tîrziu.

Între timp, însă, studentul Nicolăescu-Plopșor deja colindase cîmpiile din jurul Capitalei, în căutare de urme străvechi, descoperind puncte de interes arheologic nebănuite pînă atunci, de pildă pe malurile Colentinei, la Herăstrău și pe ale Dîmboviței, la Ciurelu, devenind astfel cel dintîi cercetător al preistoriei Bucureștilor. Totodată, pornind de la un vîrf de săgeată de bronz găsit izolat deasupra straturilor neolitice de la Piscul Cornișorului, postula, cu bune argumente, confirmate ulterior, penetrația scitică în Oltenia și publica un mic studiu cu *Însemnări asupra agriculturii preistorice de pe pămîntul României*, remarcabil la acea dată pentru originalitatea preocupării, ca și pentru utilizarea foarte judicioasă a metodei comparative, pe baza unei largi informații, atestînd încă de pe atunci maturitatea de gîndire critică a unui om de știință stăpîn pe mijloacele sale de investigație și de interpretare.

Dar dacă el se afirma ca primul tînăr din generația noastră care cuprinsese în preocupările sale interesul pentru îndepărtatele milenii fără scriere, nu era singurul care se pasionase pentru cercetarea resturilor materiale ale trecutului. Mai erau doi: unul era colegul Grigorie Avakian, care, ca licean, elev al lui Paul Nicorescu, participase activ la săpăturile acestuia din anticul oraș elenic Tyras, iar celălalt era cel ce scrie. Mă simțisem și eu atras încă din copilărie de evocatoarele antichități romane din Dobrogea, pe care la diferite vîrste avusesem prilejul să le cunosc, îmi desfătasem imaginația pe ruinele cetății de la Cavaclar (azi Plopeni) și pe temeliile de edificii de la Tomis, iar în 1916, cu puțin înainte de izbucnirea războiului, procedasem la cercetări asidue de-a lungul valurilor dintre Cernavoda și Constanța. Deopotrivă uniți în pasiunea noastră pentru arheologia de teren, noi trei am format, un grup, la care s-a adăugat de la început și colega noastră de studii în istorie antică Ecaterina Dunăreanu, încă de atunci promisă a-mi fi statornică tovarășă de știință și de viață. Cu toții adesea ne întrețineam în discuții savante, mai ales asupra antichităților preclasice, domeniu în care cuvîntul de primă competență era al lui Plopșor, dar care ne atrăgea din ce în ce mai mult și pe ceilalți trei de cînd urmam cu asiduitate cursurile noi ale lui I. Andrieșescu.

După exemplul lui Plopșor, ne-am deprins și noi să cercetăm terenul cu ochii după cioburi preistorice. Sînt două acțiuni demne de amintit în această privință: o recunoaștere a mea personală la Piscul Crăsanilor pe Ialomița și alta în grup, a tuturor patru, la Tinosul pe Prahova, ambele cercetări pornind de la nevoia de documentare pentru studiul meu „Bărăganul în antichitate", pe care, la îndemnul profesorului nostru Simeon Mehedinți, îl redactam atunci, cu preocupări deopotrivă antropogeografice și istorice, închinîndu-l ținutului meu natal. Cele două cetățui fuseseră cercetate cu o jumătate de secol mai înainte de pionierii diletanți ai arheologiei Cezar Bolliac și N. Beldiceanu, dar, din lipsa unei pregătiri științifice pertinente, cam inerentă timpului lor, originea și data obiectelor recoltate de ei rămăseseră destul de enigmatice. Acum, din amîndouă locurile am cules o cantitate mare de ceramică, prezentînd o asociație de categorii diverse, dar contemporane, parte de factură primitivă, parte lucrate la roată într-o tehnică superioară, iar unele cioburi proveneau chiar de la vase de origine greacă și romană. Ni se impunea concluzia că ne aflam în fața a două așezări din vremea geto-dacilor.

În sincera modestie a activității noastre, pe care o consideram mai mult ca o delectare particulară, nu ne gîndeam la ce consecințe importante putea să ducă această constatare pentru progresul științei. Nu făceam prea mult caz de descoperirile noastre și nici măcar nu țineam să le aducem la cunoștința profesorilor noștri, socotindu-le prea banale. Dar ne înșelam. Gr. Avakian i-a arătat întîmplător lui Vasile Pârvan cîteva din materialele aduse de mine de la Piscul Crăsanilor, care l-au interesat pe Magistrul nostru atît de mult, încît în prima duminică a ținut să fie condus la fața locului, luîndu-ne în mașina lui. Din primul moment Pârvan și-a dat seama de importanța staționii, care ocupa pe malul Ialomiței aceeași poziție de prim ordin pe care o avea pe malul Siretului cetatea de aceeași epocă getică de la Poiana cercetată de el însuși în 1913. Din acea zi Pârvan era cîștigat pentru inițiativa cercetărilor noastre. Aflînd și despre constatările noastre de la Tinosul a ținut să meargă și acolo, și curînd, avîndu-l cu noi pe C. Plopșor, am vizitat această stațiune de pe Prahova, făcînd recunoașteri apoi, în restul zilei, și în alte locuri din regiune, ca Mănești și Coada Izvorului. În săptămînile următoare Magistrul a continuat acest gen de cercetări în numeroase așezări preclasice din județele Ilfov și Ialomița. În 1923 avea să dispună a se face săpături sistematice în așezările geto-dace, începînd prin a-l delega pe I. Andrieșescu cu aceea de la Piscul Crăsanilor, la care am participat și eu.

În activitatea personală a lui Vasile Pârvan se petrecea o cotitură hotărîtoare pentru progresul arheologiei în România. De unde mai înainte preocupările sale se limitaseră la antichitatea clasică, acum i se deschidea o cale nouă, rodnică, spre luminarea trecutului geto-dac, pe care avîntîndu-se cu spiritul său pătrunzător și cu înalta sa știință, cu o putere de muncă necruțătoare, avea să ajungă la strălucita sa sinteză de protoistorie „Getica". Totodată, luînd act de pasiunea grupului nostru pentru asemenea cercetări, el s-a gîndit să-i atragă și pe alții dintre studenții săi în această direcție, organizînd, cu forțe multiple, o activitate de explorări, din ce în ce mai amplă și mai stăruitoare, care cuprindea și epocile mai vechi decît cea getică. Și astfel școala sa de arheologie, restrînsă pînă atunci la șantierele greco-romane din Dobrogea, se dezvoltă îmbrățișînd întregul teritoriu și întregul trecut multimilenar al patriei. Această școală se află la baza activității științifice care, și după moartea prematură a creatorului său, va spori cantitativ și calitativ, din generație în generație, pînă la impunătoarea afirmare de azi a arheologiei românești. Am fost martor și participant la această măreață evoluție și, oricît mi s-ar părea de contrastant mie însumi, trebuie să recunosc, după mai bine de o jumătate de veac, că, dacă meritul ei revine covîrșitor lui Vasile Pârvan și în parte și lui Ion Andrieșescu, prilejul de la care a pornit a fost oferit de micul nostru grup de patru studenți din anii 1920—1924, în care rolul stimulator l-au avut exemplul și inițiativa lui Constantin Nicolăescu-Plopșor.

Dar odată cu sfîrșitul studiilor universitare acest grup avea să se risipească. Soția mea și cu mine, după ce ne-am luat licența cu Vasile Pârvan și am executat săpăturile de la Tinosul, începînd și lunga serie a acelora de la Poiana, ne-am completat studiile la Roma și la Paris; Avakian avea să și le facă pe ale sale la Roma, apoi să se consacre învățămîntului secundar, iar Plopșor, trecîndu-și licența în geografie cu S. Mehedinți, cu o teză de etnografie „Bordeiul în Oltenia", avea să țină cîtăva vreme o catedră de liceu, dar mai ales va desfășura o activitate culturală multilaterală în Oltenia sa, continuîndu-și în primul rînd cercetările arheologice, axate în special în direcția paleoliticului, domeniu în care va deveni o autoritate de faimă

https://biblioteca-digitala.ro

europeană. Teza sa de doctorat „Le paléolithique en Roumanie", reprezintă nu numai în abundenta sa bibliografie, dar în general în literatura de specialitate, un tratat de arheologie dintre cele mai valoroase.

Ne-am mai întîlnit sporadic între timp, cu diferite prilejuri ştiinţifice, iar după 23 August 1944 ne-am regăsit colegi la Bucureşti în Institutul de arheologie, în cadrul căruia el a depus o muncă asiduă, creînd o şcoală în această specialitate şi conducînd săpături în diferite părţi ale ţării, cu rezultate epocale. E destul în această privinţă să amintesc contribuţia sa hotărîtoare la studiul *Culturii de prund* pe baza valorificării pe care a făcut-o descoperirilor din Valea Dîrjovului, precum şi la evidenţierea activităţii hominidului villafranchian de la *Bugiuleşti* (în valea Olteţului), australopitecul a cărui existenţă el a preconizat-o pentru prima oară în Europa, dovedind-o prin constatări tipologice, stratigrafice şi geoclimatice incontestabile. A fost şi un neobosit şi priceput organizator. Ajunge să amintesc, sub acest aspect, pe lîngă contribuţia sa mai veche la întemeierea Muzeului arheologic al Olteniei, că lui i se datoresc crearea şi organizarea Centrului ştiinţific de la Craiova al Academiei Republicii Socialiste România, pe care l-a condus pînă în ultima clipă, ca membru corespondent al acestei supreme instituţii culturale.

Moartea sa în 1968, care l-a surprins în plină forţă creatoare, cînd activitatea sa ştiinţifică producea roade bogate şi de cea mai aleasă calitate, a îndoliat ştiinţa arheologiei româneşti prin pierderea unuia dintre cei mai vrednici slujitori ai săi.

Îl văzusem doar cu două luni înainte de fatalul sfîrşit. Se plîngea de suferinţa care îi rodea organismul şi, cu toate că nu-şi întrerupsese munca, prevedea ineluctabilul verdict al destinului. Mi s-a spus de cei care au stat de vorbă cu el în ultimele zile că, redepănîndu-şi trecutul, pomenea şi despre mine, despre începuturile noastre ştiinţifice şi despre colaborarea arheologică a grupului nostru studenţesc de odihnioară. Cu pioasă emoţie răspund acestei ultime dovezi de afecţiune, cu care ne-a părăsit întru eternitate, că Amintirea sa va fi totdeauna vie în sufletele noastre şi că numele său, legat de atîtea izbînzi ale ştiinţei, va trăi tot atîta cît strălucirea arheologiei româneşti, la începutul căreia a scînteiat şi energia spiritului său.

C. S. NICOLĂESCU-PLOPŞOR

Dr. LUCIAN ROŞU

Cu zece ani în urmă, în 1968, arheologia şi muzeologia românească pierdea, prin C. S. Nicolăescu-Plopşor, nu numai un neobosit cercetător şi ctitor de instituţii de ştiinţă şi cultură ci şi un creator de şcoală în cercetarea celei mai îndepărtate şi mai greu descifrabile perioade din istorie, epoca pietrei cioplite, paleoliticul.

Personalitate cu o pregătire multilaterală, produs al şcolii istorice româneşti, condusă de marele savant Vasile Pârvan, C. S. Nicolăescu-Plopşor se aşază, prin contribuţia sa majoră la dezvoltarea ştiinţelor în România, în galeria oamenilor de seamă. Şi poate că arheologia românească de cercetare a paleoliticului nu ar fi atins cotele înalte la care se află, dacă erudiţia, spiritul organizatoric-practic, neobosita sa preocupare nu numai de a scoate la lumină noi şi incontestabile dovezi ale demonstrării desfăşurării pe teritoriul României a procesului de antropogeneză, cu principalele sale verigi din acest lung lanţ, dar şi de a crea specialişti din rîndul celor pasionaţi de aceste probleme, nu ar fi realizat o înmănunchiere armonioasă în întreaga sa muncă, între cercetător, dascăl şi om de cultură-vizionar.

Discipolii săi l-au admirat nu numai pentru calităţile sale dintre care am menţionat numai cîteva, ci şi pentru deosebitul său talent *de a transmite* cunoştinţe izvorîte dintr-o complexă cunoaştere. Arheolog, ştia să citească, aşa cum puţini au reuşit, stratigrafii ; vastele sale cunoştinţe îi permiteau să facă, pe loc, pe marginea şanţului în faţa noastră, determinări paleo-faunistice sau geomorfologice cu o precizie şi o uşurinţă care declanşau admiraţia.

Comentariile sale asupra materialului rezultat, ą tehnicii de săpătură, erau lecţii de înaltă ţinută ştiinţifică. Corectitudinea, spiritul de echipă şi de sacrificiu, marea sa bunătate sufletească şi dorinţa nestăvilită de a comunica opiniile sale — de fiecare dată argumentate — receptivitatea la părerile celorlalţi, indiferent de vîrstă, ştiinţa de a se adapta tuturor împrejurărilor, ne înfăţişează portretul omului superior, adevăratului savant.

Nimic demn de a fi luat în seamă nu scăpa observaţiilor sale. Nu străbătea nici un sat în care să nu se oprească la „taină" cu bătrînii, în discuţiile cu care folosea limbajul interlocutorului cu cea mai mare naturaleţă, destrămînd de la bun început orice barieră ce s-ar fi iscat

C. S. Nicolăescu-Plopşor, „La Cuina Turcului" 1964.

între omul simplu şi cel învăţat. De fiecare dată nota totul : dacă cineva a găsit pe undeva „cremene de scăpărat", dacă a scos cu plugul sau cu sapa, „oase de uriaşi", sau „cioburi de oale groase de pe alte timpuri", dacă prin vreun pod de casă nu mai are cineva aruncate „cătrinţe" sau „oprege", „ciupage" sau „pristolnice", „înscrisuri pe piele de capră sau căprioară" sau „cărţi vechi".

https://biblioteca-digitala.ro